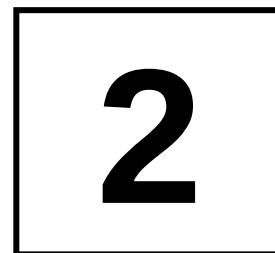

การพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย

THE PUBLIC MIND DEVELOPMENT OF THAI YOUTHS

รองศาสตราจารย์ดุขฎิ มัชฌิมากิโร*

บทคัดย่อ

จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะประการหนึ่งของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงมี จิตสาธารณะเป็นตัวบ่งชี้ด้วย นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ยังได้กำหนดให้จิตสาธารณะเป็น 1 ใน 8 ของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อ 1) ศึกษาความหมายและความสำคัญของจิตสาธารณะ และ 2) นำเสนอแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย คำว่า “จิตสาธารณะ” หมายถึง การตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเสียสละ การช่วยเหลือผู้อื่นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ตลอดจนการเข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม จิตสาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ แนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทยมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นสร้างแรงจูงใจเป็นการทำให้เยาวชนไทยเข้าใจ และเกิดเจตคติที่ดีต่อการมีจิตสาธารณะ 2) ขั้นพัฒนา เป็นการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ แบบร่วมมือกัน และ 3) ขั้นปลูกฝัง เป็นการสร้างความยั่งยืน โดยให้เยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากสมาชิกในครอบครัวและชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกซึ่งการมีจิตสาธารณะ

ABSTRACT

As Thais are both people of the country and the world, so public mind is one of their desired characteristics. In the development of human resources, public mind is also an indicator for quality and perfection of human being. Furthermore, public mind is determined to be one of eight basic education's desired characteristics by the Basic Core Education Curriculum, 2008. The main purposes of this article are to 1) study the meaning and the importance of public mind ; and 2) propose guidelines for public mind development of Thai youths. The word “public mind” means an awareness in social responsibility, social devoting, helping mind, generosity, selflessness and participating in social useful activities. In addition, public mind is an important factor to contribute the country development of economy, society and politics. There are three steps in the development of Thai youths' public mind. They are as follows : 1) motivation providing, this is for conducting

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ภุมิหลัง

คำว่า “จิตสำนึกสาธารณะ” หรือในบทความนี้จะใช้ให้สั้นลงเป็น “จิตสาธารณะ” นั้น โดยทั่วไปจะหมายถึง การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว ความโอปอ้อมอารี การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นเอกลักษณ์เด่นอย่างหนึ่งของคนไทย นอกจากนี้จิตสาธารณะยังจัดเป็นคุณธรรมที่สำคัญมากจนได้รับการกำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2550 ซึ่งตรงกับวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระชนมายุ 80 พรรษา ได้ประกาศเป็นปีแห่ง การให้และอาสาช่วยเหลือสังคม โดยรัฐบาลได้มอบหมายให้หน่วยงานต่างๆ จัดกิจกรรม เพื่อตอบสนองต่อวาระแห่งชาติในเรื่องการให้และการอาสาช่วยเหลือสังคม ซึ่งมีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานและส่งเสริมการดำเนินงานในเรื่องนี้ (เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. 2551 : 5)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร : [http://grad.snrุ.ac.th](http://grad.snrु.ac.th)

ระดับการศึกษาที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูงสุด คือ กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่กลุ่มตัวอย่าง ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา จะมีคะแนนคุณธรรมจริยธรรมต่ำที่สุด ส่วนอาชีพที่มีคุณธรรมสูงสุด คือ อาชีพค้าขาย แต่อาชีพนักเรียนและนักศึกษา มีคุณธรรมต่ำสุด ที่กล่าวมานี้เห็นได้ว่า การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมยังไม่ประสบผลสำเร็จดังเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นบทความนี้จะขอกล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรม ด้านจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย เนื่องจากจิตสาธารณะเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เด็กและเยาวชนไทยพึงมี ดังคำขวัญวันเด็ก ปี พ.ศ.2554 ที่ให้ไว้ว่า “รอบคอบ รู้คิด มีจิตสาธารณะ” โดยวัตถุประสงค์สำคัญของบทความนี้ เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของจิตสาธารณะ ตลอดจนนำเสนอแนวทางในการพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย

ความหมายของ “จิตสาธารณะ”

“จิตสาธารณะ” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า public mind ความหมายของจิตสาธารณะนั้นได้มีผู้ให้ไว้หลากหลาย ดังนี้

1. จิตสาธารณะ เป็นคำเดียวกับจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งมีความหมายว่า ความเป็นพลเมือง ผู้ที่รู้ตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวมของคนสามัญ รวมทั้งพลเมืองที่เรียกร้อง การมีส่วนร่วมและต้องการที่จัดการดูแลกำหนดชะตากรรมของคน ในชุมชน (สือพลัง. 2542 : 3)

2. จิตสาธารณะ หมายถึง ความไม่เห็นแก่ตัว มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือหรือช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้อื่น และสังคม โดยพยายามหาโอกาสที่จะช่วยเหลืออย่างจริงจัง ตลอดจนการมองโลกในแง่ดี บนพื้นฐานของความเป็นจริง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2543 : 17)

3. จิตสาธารณะเป็นการกระทำที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติด้วยการเอาใจใส่ดูแล เป็นธุระ และเข้าร่วมในเรื่องส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม เห็นได้จากการที่บุคคลหลีกเลี่ยงการใช้หรือกระทำการสิ่งทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม และการมุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวม ได้แก่ การทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การดูแลความสงบเรียบร้อย การรักษาสาธารณสมบัติ การรับรู้ถึงปัญหา และการมีส่วนร่วมในการหาวิธีการป้องกันแก้ไข การติดตามประเมินผลการแก้ปัญหา การรับอาสาทำสิ่งต่างๆ เพื่อส่วนรวม การเคารพสิทธิของผู้อื่นการแบ่งปันให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการใช้ของส่วนรวม และไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน เป็นต้น (โกศล มีความดี. 2547 : 19-20)

4. จิตสาธารณะ หรือ public mind หมายถึง การเห็นแก่ประโยชน์ของสังคมและประเทศโดยรวม ดังนั้น การตัดสินใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียที่อาจเกิดต่อสาธารณะหรือผลกระทบที่อาจเกิดกับสังคม และชุมชนทั่วไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548 : 3)

5. จิตสาธารณะ คือ การดูแลสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์เหมือนเป็นทรัพย์สินของตนเอง (รุจิรา เตชางกูร. 2549 : 12)

6. จิตสาธารณะ หมายถึง การกระทำของบุคคลที่มีความปรารถนาและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการดูแลเอาใจใส่ และมีส่วนร่วมในการอาสาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. 2550 : 13)

7. จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน หรือการคำนึง ถึงผู้อื่นที่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน รู้จักเอาใจใส่เป็นธุระและเข้าร่วมในเรื่องของส่วนรวม ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ มีความสำนึก และยึดมั่นในระบบคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีงาม เน้นความเรียบร้อย ประหยัดและมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2553 : 38)

ที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า จิตสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้ในความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม การกระทำหรือเข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ เช่น ร่วมใจประหยัดการใช้พลังงาน การแยกขยะก่อนทิ้ง เป็นต้น

นอกจากคำว่า “จิตสาธารณะ” แล้วยังมีคำอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาก ซึ่งบางครั้งอาจใช้แทนกันได้ คือ คำว่า “จิตสำนึกสาธารณะ” และ “จิตอาสา” จึงขอนำมาอธิบายไว้ด้วย

ความหมายของ “จิตสำนึกสาธารณะ”

คำว่า จิตสำนึกสาธารณะ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า public consciousness ซึ่งมีความหมายดังนี้

1. จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การตระหนักรู้และคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกันหรือคำนึงถึง ผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกับตน (กนิษฐา นิทัศน์พัฒนาและคณะ. 2541 : 8)

2. ความหมายของจิตสำนึกสาธารณะในทางพุทธศาสนา หมายถึง ความสำนึก ใส่ใจ และพร้อมจะมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ รวมถึงความเคารพ ห่วงแทนในสมบัติส่วนรวม ซึ่งมีใช้เฉพาะครอบครัว ญาติมิตร คนรอบข้างหรือชุมชนละแวกบ้านเท่านั้น หากยังครอบคลุม ไปถึงบุคคลอื่นที่ไม่รู้จัก ไม่เคยพบ แต่รู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนสังกัด (พระไพศาล วิสาโล. 2544 : 15)

3. จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง กระบวนการคิดและลักษณะของบุคคลที่มีการปฏิบัติ โดยมีกระบวนการในระดับบุคคล ไปสู่สาธารณะ มีความรักและรู้สึกเป็นเจ้าของสาธารณะ ต้องการที่จะทำประโยชน์มากกว่าที่จะรับจากสาธารณะ (วิรัตน์ คำศรีจันทร์. 2544 : 6)

4. จิตสำนึกสาธารณะเป็นคุณธรรมหรือข้อเรียกร้องสำหรับส่วนรวมในสภาพการณ์ ที่เกิดความไม่ปกติสุข ความร่วมมือของพลเมืองในการกระทำ เพื่อบ้านเมือง (สุชาติ จักรพิสุทธิ์. 2544 : 22)

5. จิตสำนึกสาธารณะเป็นความตระหนักของบุคคลถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือสังคม เชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและการรวมกลุ่มปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ จะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยรับรู้ถึงสิทธิควบคู่ไปกับหน้าที่ของพลเมือง (นฤทัย อาจปฐ. 2544 : 8)

6. จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจของบุคคลเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่า หรือการให้คุณค่าต่อการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมที่ไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเจ้าของ เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากความรู้สึกนึกคิดที่แสดงออกมา (สุพจน์ ทรายแก้ว. 2546 : 45)

7. จิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง ความสำนึกของบุคคลต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมและประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งแสดงความรับผิดชอบต่อ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. 2550 : 21)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าความหมายของจิตสำนึกสาธารณะนั้นใกล้เคียงกับความหมายของจิตสาธารณะ จนสามารถใช้แทนกันได้ เพราะมีแก่นของความหมายอยู่ที่การตระหนักรู้ในการรับผิดชอบต่อส่วนรวมและการเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนหรือสังคม

ความหมายของ “จิตอาสา”

แนวคิดจิตอาสาเริ่มเกิดขึ้นอย่างจริงจังในประเทศไทยภายหลังการเกิดธรณีพิบัติสึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2547 ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้เข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ดำเนินการกู้ชีพ ทำความสะอาดบริเวณชายทะเลที่ประสบภัย เป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการเป็นอาสาสมัครในประเทศไทย และทำให้คำว่า จิตอาสา เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น

“จิตอาสา” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “volunteer mind” หรือ “willing mind” มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. จิตอาสาตรงกับความหมายของอัตถจริยา ในสังคหวัตถุ 4 ที่ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตาคำว่า อัตถจริยา นั้นหมายถึง การทำประโยชน์ให้แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนช่วยเหลือกิจการต่างๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม (พระธรรมปิฎก. 2545 : 21)
 2. จิตอาสา หมายถึง จิตที่ต้องการให้ผู้อื่น ตั้งแต่การให้เงิน สิ่งของ แรงงาน แรงสมอง หรือที่เรียกกันว่า อาสาสมัคร เพื่อช่วยให้ผู้อื่นหรือสังคมมีความสุขมากขึ้น (มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ. 2550 : 18)
 3. จิตอาสา ประกอบด้วยคำว่า จิต ซึ่งหมายถึง ใจ กับคำว่า อาสา ซึ่งหมายถึง เสนอตัวเข้ารับทำ ดังนั้นจิตอาสา น่าจะหมายถึง การเสนอตัวเพื่อทำสิ่งที่คิดและนึกเพื่อสังคม (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. 2550 : 19)
- ความหมายของจิตอาสาทั้ง 3 ประการข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า จิตอาสาเป็นความต้องการที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า จิตสาธารณะ และจิตสำนึกสาธารณะ

ความสำคัญของจิตสาธารณะ

ในมาตรฐานที่ 1 ของมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งว่าด้วยคุณลักษณะของคนไทย ที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ได้กล่าวถึง จิตสาธารณะไว้ในตัวบ่งชี้ที่ 1.5 ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548 : 4)

ตัวบ่งชี้ 1.5 คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

1.5.1 คนไทยดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาสุจริต และมนสุจริต

1.5.2 คนไทยมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึกในเกียรติภูมิของคนไทย มีความภาคภูมิใจในชนชาติไทย รักแผ่นดินไทย และปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดี เป็นอาสาสมัครเพื่อชุมชนและสังคมในฐานะพลเมืองไทย และพลโลก

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า จิตสาธารณะ เป็นรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมอย่างหนึ่ง เนื่องจากการกระทำของบุคคลที่อยู่ในสังคม ซึ่งกระทำสิ่งต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสังคมด้วยความสมัครใจ และไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ผู้มีจิตสาธารณะจะไม่ช่วยเหลือเฉพาะชุมชนหรือคนที่ตนเองรู้จักเท่านั้น หากแต่จะเป็นผู้ที่มีความปรารถนาที่จะช่วยเหลือทุกคน ลักษณะเด่นของการมีจิตสาธารณะก็คือ การให้หรือความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ โดยเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง และมีพฤติกรรมเพื่อสังคม

ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (altruism) มีองค์ประกอบของความหมายที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความปรารถนาที่จะให้ความรู้สึกเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น และไม่มีแรงจูงใจที่จะรับสิ่งใดจากสิ่งที่ตนเองกระทำเพื่อผู้อื่น ส่วนพฤติกรรมเพื่อสังคม (prosocial behavior) ประกอบด้วยค่านิยม ที่สำคัญ 3 อย่าง คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความเสมอภาค และการเสนอสนอง แรงจูงใจที่สำคัญในการมีพฤติกรรมเพื่อสังคมมีความเชื่อมโยงกับความรู้สึกเอื้อเฟื้อ เสียสละ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพล คือ หลักปฏิบัติทางศาสนา (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. 2551 : 14)

การที่บุคคลในสังคมมีความเอื้อเฟื้อ เสียสละ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ย่อมเป็นสิ่งดี และเป็นสิ่งที่จะนำพาสังคมนั้นให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียว อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างก็ให้ความสำคัญต่อการมีจิตสาธารณะของประชาชน รวมทั้งประเทศไทยเราด้วย ในปี พ.ศ.2544 องค์การสหประชาชาติร่วมกับประเทศต่างๆ ได้จัดให้เป็นปีอาสาสมัครสากล (international year of volunteer) จึงส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กล่าวถึงการมีจิตสาธารณะ ไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นคุณลักษณะของคนไทย ที่พึงประสงค์ ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2553 : 44)

ตัวอย่างขององค์กรที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการดำเนินงานด้านการให้และช่วยเหลือสังคมที่จะขอนำมากล่าวถึงในบทความนี้ คือ มูลนิธิพุทธรณีนี

มูลนิธิพุทธรณีนี

มูลนิธิพุทธรณีนี เป็นองค์กรทางศาสนาพุทธมหายานที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แบบโพธิสัตว์ คือ มุ่งสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมที่โดดเด่นมาก ก็คือ มีลักษณะการดำเนินงานแบบจิตอาสา หรือนัยหนึ่งคือ จิตสาธารณะนั่นเอง

คำว่า “นี” หมายถึง เมตตาสงเคราะห์ หรือสงเคราะห์ด้วยเมตตา

มูลนิธิพุทธรณีนี ถือกำเนิดขึ้นในประเทศไทยได้วัน เมื่อปี พ.ศ.2509 โดยภิกษุณีเจี๊ญเหยียน วัย 29 ปี ได้เชิญชวนแม่บ้านในเมืองฮาวาเลียน จำนวน 30 คน ให้สละเงินวันละ 50 เซ็นต์ทุกวัน ผลคือภายในเวลา 20 ปี มูลนิธิพุทธรณีนีก็สามารถสร้างโรงพยาบาลขนาด 1000 เตียง ด้วยทุนสูงถึง 800 ล้านบาทได้วันได้และอีก 20 ปีต่อมา ก็สามารถขยายกิจการสู่งานด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน และพัฒนาจากองค์กรกุศลระดับจังหวัดไปเป็นระดับชาติ และระดับโลก โดยมีสมาชิกถึง 10 ล้านคน และมีสาขาใน 39 ประเทศ รวมทั้งในประเทศไทยด้วย (พระไพศาล วิสาโล. 2550 : 18)

ภารกิจหลักของมูลนิธิพุทธรณีนีเดิมมี 4 ประการ แต่ปัจจุบันได้แยกออกเป็น 8 งาน (เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. 2551 : 51)

ภารกิจเดิมของมูลนิธิพุทธรณีนี ได้แก่

1. การทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ หมายถึง การออกไปทำความดีร่วมกับคนอื่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2. การจัดการบริการรักษาพยาบาล โดยมีหลักการว่า รักษาคนไข้ด้วยญาติของตนเอง

3. การจัดการศึกษา มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเข้าถึงหลักธรรม 3 ข้อ อันประกอบ ด้วยความรู้จักประทับใจผู้อื่น การรู้จักเคารพยกย่องให้เกียรติผู้อื่น และความรักในเพื่อนมนุษย์ สถาบันการศึกษาที่ก่อตั้งขึ้นมีครบทุกระดับ ตั้งแต่ประถม มัธยม วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย โดยมีเอกลักษณ์ในการสอน และการจัดหลักสูตรคือสอดแทรกองค์ความรู้ด้านคุณธรรม

4. การส่งเสริมวัฒนธรรม เน้นการปลูกฝังคุณธรรมลงไปในชีวิต โดยใช้สื่อต่างๆ เป็นเครื่องมือ และมีสถานียโทรทัศน์ของตนเอง ชื่อ ต้าอ้าย แปลว่า มหากรุณาหรือความรักที่ยิ่งใหญ่ สถานีโทรทัศน์แห่งนี้มุ่งเผยแพร่คุณธรรม ผ่านเครือข่ายทั่วโลก

ปัจจุบันมูลนิธิพุทธรณีนี ได้แยกภารกิจทั้ง 4 ที่กล่าวมาข้างต้นออกเป็น 8 งาน คือ งานการกุศล (charity) งานการแพทย์ (medical) งานการศึกษา (education) งานด้านมนุษยธรรม (humanitarian) การบรรเทาทุกข์สากล (international relief) ธนาคารไขกระดูก (marrow registry) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (environmental protection) และอาสาสมัครชุมชน (community volunteers)

ในด้านการปลูกฝังคุณธรรมนั้น มูลนิธิ พุทธรณีนีจะสอนและกล่อมเกลาผู้เรียนให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัวด้วยการปลูกฝังความดีตามปรัชญาของ 2 ชุด ชุดแรก คือ มีเมตตากรุณา ปิตินิธิ และการให้ ชุดที่ 2 คือ การรู้จักพอ การรู้จักบุญคุณ การรู้จักยกย่องและมีความรักให้กับผู้อื่น โดยมีกระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรม 6 ขั้นตอน ได้แก่ (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. 2550 : 16)

1. เข้าใจ คือ การอธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่กระทำว่า เกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร

2. คิด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบตนเองในสถานการณ์ต่างๆ

3. แสดงออก คือ ให้ผู้เรียนแสดงจินตนาการต่างๆ โดยการวาดภาพ เรียงความ หรือ แสดงละคร

4. กระตุ้นจิตเมตตา ได้แก่ การนำผู้เรียนเข้าไปสัมผัสกับคนที่ประสบทุกข์ในสถานที่ต่างๆ เช่น โรงพยาบาล สถานเลี้ยงเด็กกำพร้า สถานสงเคราะห์คนชรา เป็นต้น

5. ทำหน้าที่ คือ กระตุ้นให้ลงมือทำความดี โดยการช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ ทั้งทางวัตถุและจิตใจ

6. สนับสนุนและทำซ้ำ คือ การมีพื้นที่ แลกเปลี่ยนประสบการณ์คุณธรรมของแต่ละคนและการสนับสนุนให้ทำซ้ำเป็นประจำ

สำหรับองค์ประกอบที่มูลนิธิพุทธฉือจี้ใช้ในการอบรมเฉพาะผู้เรียนมี 4 อย่าง คือ 1) วัด หมายถึง แบบอย่างของธรรมาจารย์ เจิ้งเหยียน 2) บ้าน หมายถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง 3) โรงเรียน หมายถึง ครู และ 4) สังคม คือ พ่อแม่อุปถัมภ์ ซึ่งได้แก่ อาสาสมัครที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว มาทำหน้าที่แนะนำให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งทำกิจกรรมเสริมคุณธรรมให้แก่ลูกอุปถัมภ์ของตน

เป็นที่น่าสังเกตคือแม้ว่าบุคลากรส่วนใหญ่ที่ทำงานให้แก่มูลนิธิพุทธฉือจี้จะเป็นอาสาสมัครที่มาจากบุคคลหลากหลายอาชีพ เช่น แพทย์ วิศวกร อาจารย์ สถาปนิก พยาบาล นักธุรกิจ และชาวบ้านทั่วไป แต่ก็สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เนื่องมาจากบุคลากรเหล่านี้ล้วนมีสิ่งเหมือนกัน คือ การมีจิตสาธารณะ หรือจิตอาสา การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ และความยินดีช่วยเหลือส่วนรวมนั่นเอง

แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ

ในการพัฒนาและปลูกฝังจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณธรรมจริยธรรมอย่างหนึ่งนั้น ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ (Piaget, 1967) และโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) กล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรม มีลักษณะปฏิสัมพันธ์กับการรับรู้ทางสังคม หมายความว่า พัฒนาการทางด้านพุทธิปัญญาของเด็กจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กได้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือได้เข้ากลุ่มทางสังคมประเภทต่างๆ รวมทั้งการได้เรียนรู้บทบาทของตนเองและของบุคคลอื่น มิใช่การรับรู้จากการพร่ำสอน (เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ, 2551 : 5) จากทฤษฎีนี้สรุปได้ว่าการพัฒนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมด้านจิตสาธารณะแก่เด็กและเยาวชนที่จะให้ผลดีนั้น ควรเน้นให้เด็กและเยาวชนได้รับประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริงนั่นเอง

อย่างไรก็ตามมีผู้รู้หลายท่านได้เสนอแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไว้ ซึ่งจะนำมากล่าวถึงดังต่อไปนี้

1. ทิศนา ขัมมณี ให้แนวทางสำหรับครูในการที่จะสร้างผู้เรียนทุกระดับให้มีคุณธรรมนำความรู้ว่าสามารถทำได้หลายวิธีการ ได้แก่ (พงษ์สุวรรณ ศรีสุวรรณ และดวงเนตร ธรรมกุล, 2551 : 33) การใช้แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ใช้เหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นวิกฤตการณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม การแสดงบทบาทสมมติ การทำตัวครูให้เป็นแบบอย่างที่ดีการประชาสัมพันธ์ยกย่องเชิดชูผู้ที่ทำความดี การบูรณาการกิจกรรมบัตริคุณธรรมและระบบคู่สัญญา การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม สอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ทุกชั้นมากพอ สร้างบรรยากาศและจัดกิจกรรมทางอ้อมที่มีผลต่อการพัฒนาจิตใจและมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในงานกิจกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้สอนสอดแทรกศีลธรรมและจริยธรรม ในการสอนทุกวิชาอย่างต่อเนื่อง

2. ไรอัน (Ryan) ได้เสนอแนวทาง การจัดคุณลักษณะศึกษา เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 6 องค์ประกอบ ดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2549 : 38)

การยกตัวอย่างและปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของครู การที่ผู้เรียนเห็นตัวอย่างและสามารถเลียนแบบการกระทำต่างๆ ได้โดยตรง ถือว่าเป็นการอบรมสั่งสอนที่ดีที่สุด

การอธิบายให้รู้จักใช้เหตุผล ครูกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการวิพากษ์หรือสนทนากับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดี โดยใช้เหตุผลประกอบ

การเชิญชวนให้ทำความดี โดยใช้การเสริมแรงทางบวกควบคู่ไปกับการพัฒนาความกล้าหาญ คือ ให้กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง

การจัดสิ่งแวดล้อมเชิงคุณธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น บรรยากาศเชิงคุณธรรมในห้องเรียน เป็นต้น

การจัดประสบการณ์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสสังคมภายนอกโดยตรง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้ซึมซับแนวคิดในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างพึงประสงค์

การคาดหวังความเป็นเลิศ หมายถึง การที่ผู้เรียนวางเป้าหมายของตนไว้ ซึ่งเป็นเสมือนการกำหนดเส้นชัยในการพัฒนา คุณลักษณะของตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป

3. อางจง ชุมสาย ณ อยุธยา มีวิธีการพัฒนาคุณธรรมให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียนสัตยาไส ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถิพุทธดังนี้ (พงษ์สุวรรณ ศรีสุวรรณ และดวงเนตร ธรรมกุล. 2551 : 45) กำหนดให้ผู้เรียนทุกชั้นต้องเรียนวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นวิชาแรก หลังการเคารพธงชาติแต่วิธีการจัดการเรียนการสอนระหว่างเด็กเล็กกับเด็กโตแตกต่างกัน คือ ผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็ก จะใช้กิจกรรมเป็นหลัก เช่น การเล่านิทาน ร้องเพลง เล่นเกม เป็นต้น โดยครูจะสอดแทรกคุณธรรมต่างๆ ไว้ในกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำ นอกจากนี้ครูจะต้องคิดพูด และทำตัวเป็นแบบอย่างแห่งความดีให้แก่ผู้เรียน เพื่อเป็นแรงบันดาลใจที่จะให้ผู้เรียนทำความดีต่อไป ส่วนผู้เรียนที่เป็นเด็กโต จะใช้วิธีสอน โดยการนำเหตุการณ์บ้านเมือง มาวิเคราะห์ให้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ตามหลักคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำคุณธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ (2551 : ง) ได้ทำการ ศึกษาแนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย : กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ แล้วพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ คือ ครอบครัว ครูอาจารย์ เพื่อน สื่อสารมวลชน สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว สภาพปัญหา ภาวะวิกฤติ ตนเอง รวมทั้งบทบาทของสถาบันต่างๆ ทางสังคม ส่วนแนวทางที่จะสามารถใช้ในการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ได้แก่ การปฏิรูประบบการศึกษา การพัฒนาคุณภาพสื่อ การร่วมมือกันทำงาน และการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะก็สามารถทำได้ ทั้งการจัดกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้นำกิจกรรมเอง หรือกิจกรรมที่เยาวชนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมไปถึงกิจกรรมที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน

วิจารณ์

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “จิตสาธารณะ จิตสำนึกสาธารณะ และจิตอาสา” แล้ว จะเห็นได้ว่า “จิตสาธารณะและจิตสำนึกสาธารณะ” มีความหมายใกล้เคียงกันมากที่สุด ผู้เขียน มีความเห็น พ้องกับ สื่อพลัง ที่กล่าวว่า จิตสาธารณะ เป็นคำเดียวกับจิตสำนึกสาธารณะ และสามารถใช้แทนกันได้ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่ามีความนิยมที่จะใช้คำว่า จิตสาธารณะ มากกว่า จิตสำนึกสาธารณะ ทั้งนี้เพราะคำว่า จิตสาธารณะ มีความสั้นกะทัดรัดมากกว่านั่นเอง ส่วนคำว่า “จิตอาสา” นั้นจะมีความหมายต่างออกไปเล็กน้อย คือ ในขณะที่ “จิตสาธารณะ” มีความหมายว่าการตระหนักรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเสียสละ การช่วยเหลือผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว ตลอดจนการเข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งพฤติกรรมของผู้มีจิตสาธารณะสามารถแสดงออกได้อย่างหลากหลาย เช่น การเข้าแถวขึ้นรถเมล์ หรือซื้อของ การสละที่นั่งบนรถเมล์ให้กับเด็ก หรือคนชรา การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกเพื่อลดภาวะโลกร้อน การแยกขยะ การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ เป็นต้น แต่คำว่า “จิตอาสา” จะมีความหมาย เน้นไปที่ความต้องการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม พฤติกรรมของผู้มีจิตอาสา คือ การเป็นอาสาสมัคร

เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่วนรวม เช่น การปลูกป่าการช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น หรืออาจทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์ของสังคม เช่น การกวาดหรือเก็บขยะในแหล่งท่องเที่ยว หรือบริเวณที่พักอาศัย ซึ่งไม่มีผู้รับผิดชอบ การเป็นยามดูแลทรัพย์สินให้ผู้อื่นโดยไม่มีผู้ว่าจ้าง การเป็นผู้นำสอนการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพโดยไม่รับค่าจ้าง เป็นต้น ดังนั้นแม้ว่า คำว่า จิตสาธารณะจะสามารถใช้แทนที่กับคำว่า จิตสำนึกสาธารณะได้ทุกกรณีก็ตาม แต่สำหรับคำว่า จิตสาธารณะ กับ จิตอาสา ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่ามีความหมายเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ซึ่งบางครั้งอาจจะใช้แทนกันได้ แต่ก็ไม่สามารถจะใช้แทนกันได้ในทุกกรณี

ตามทฤษฎีประชาสังคม (civil society) จิตสาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดประชาสังคม (ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์, 2550 : 13) ในซีกโลกตะวันตก ซึ่งมีพื้นฐานการปกครองมาจากประชาชน การขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ทางสังคม จึงเน้นบทบาทของกลุ่มคน และองค์กรนอกภาครัฐ แต่สำหรับประเทศไทยเพิ่งเริ่มให้ความสำคัญกับจิตสาธารณะ มาเมื่อเร็วๆ นี้เอง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้ให้ความสำคัญในการกระจายอำนาจทางการเมืองสู่ท้องถิ่น และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงมีการกล่าวถึงจิตสาธารณะมากขึ้น โดยเฉพาะในปี พ.ศ.2544 ซึ่งเป็นปีที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศเป็นปีอาสาสมัครสากล ส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ว่า การมีจิตสาธารณะจะช่วยให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กระทั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ก็ได้มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ โดยมุ่งพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ติดตามอยู่ในกรอบของศีลธรรมและมีจิตสาธารณะ ดังนั้นในหลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ จะมีการให้ความสำคัญกับการมีจิตสาธารณะของผู้เรียนเป็นอย่างมาก เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้จิตสาธารณะเป็นหนึ่งในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีทั้งหมด 8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2553 : 38) นอกจากนี้ จิตสาธารณะยังได้ถูกกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินคุณภาพการศึกษาด้วย

การพัฒนาคุณธรรมเป็นงานที่ยาก เห็นผลช้า และไม่ยั่งยืน (พลฤทธิ ศรีบริบูรณ์พิทักษ์, 2551 : 24) ดังนั้น การที่ “การศึกษา” ได้รับมอบหมายให้เป็นกลไกหลัก ในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาคุณธรรมต่างๆ ให้เกิดมีขึ้นในตัวของเด็กและเยาวชนไทยจึงมิใช่เรื่องง่ายแต่ก็มีข้อเท็จจริงที่ทำได้ เพียงแต่ต้องมีความมุ่งมั่น และความฉลาดทางสังคม (social intelligence : SQ) ซึ่งประกอบด้วย ความตระหนักในสังคม (Social awareness) กับความสามารถในการบริหารสัมพันธ์ภาพ (relationship management) เพิ่มขึ้นมาเป็นคุณสมบัติพิเศษด้วย

จากแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์และขอเสนอในภาพรวมดังต่อไปนี้

การพัฒนาจิตสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นสร้างแรงจูงใจ เป็นการสร้างแรงเสริมเชิงบวกเกี่ยวกับค่านิยมด้านจิตสาธารณะให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่อการมีจิตสาธารณะ การสร้างแรงจูงใจ สามารถทำได้หลายประการ เช่น สร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดี จัดหาบุคคลต้นแบบมายกย่อง สอนวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้ เป็นต้น
2. ขั้นพัฒนา เป็นการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ด้านจิตสาธารณะ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายความว่าให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ตรง จากการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ขั้นตอนนี้ทำได้โดยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมุติ การวิพากษ์หรืออภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ในประเด็นคุณธรรม จริยธรรม จิตสาธารณะ จัดกิจกรรม ที่ช่วยพัฒนา

ประสิทธิภาพในตัวเอง และการยอมรับตนเอง เช่น ให้เยาวชนได้กำหนดสัญญากับตนเองในการพัฒนาคุณธรรมต่างๆ รวมทั้งจิตสาธารณะ หรือจัดกิจกรรมที่ให้เยาวชนได้เรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือหรือรับใช้สังคม เช่น ปลูกป่า อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม คัดแยกขยะ เป็นต้น

3. ขั้นปลูกฝัง เป็นการสร้างความยั่งยืนของจิตสาธารณะที่ได้พัฒนาขึ้นในตัวเด็กและเยาวชน ซึ่งสามารถทำได้หลากหลาย อาทิ ขอความร่วมมือครูทุกคนให้สอดแทรก เรื่องจิตสาธารณะในทุกวิชาที่สอน เปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตสาธารณะให้แก่เด็กและเยาวชน จัดโอกาสหรือพื้นที่ที่สร้างสรรค์ให้เยาวชนได้แสดงออกซึ่งการมีจิตสาธารณะ เช่น การก่อตั้งชมรมพุทธศาสน์ ชมรมรักษาน้ำรักษาไฟ ชมรมโลกสีเขียว เป็นต้น การให้เยาวชนได้ประเมินผลการพัฒนาจิตสาธารณะของตนเอง รวมทั้งการสนับสนุน ยกย่องชมเชยการทำความดีของเยาวชน

การดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 3 ดังกล่าว หากเป็นไปอย่างต่อเนื่องคาดว่าจะทำให้เด็กและเยาวชนไทยมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นและอาจทำให้ปัญหาทางสังคมลดลงได้บ้างไม่มากนัก

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา นิทัศน์พัฒนา และคณะ. จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

เกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. แนวทางการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนไทย : กรณีศึกษากลุ่มและเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านจิตสำนึกสาธารณะ. วิทยานิพนธ์ ค.ม. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. โรงเรียนสร้างคนมีจิตสาธารณะ. การศึกษา 2000(65)3 : 17, 2543.

โกวิทย์ พวงงาม. “การพัฒนาสังคมไทยวันนี้กับคุณธรรมที่หายไป,” วารสารสยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์. 54 (เมษายน) : 29, 2550.

โกศล มีความดี. ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตสาธารณะ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารจิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

ณัฐนิชากร ศรีบริบูรณ์. การพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

ธรรมปิฎก, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). ธรรมานุชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : บจก.ธรรมสาร, 2545.

พงษ์สุวรรณ ศรีสุวรรณ และดวงเนตร ธรรมกุล. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในการศึกษา : สอนดี ทำดี มีคุณธรรมนำความรู้. นนทบุรี : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซนปรินติ้ง, 2551.

พฤทธิ ศรีบริบูรณ์พิทักษ์. ถึงเวลา “การศึกษา” “นាំการพัฒนา” “คุณธรรม” : ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการศึกษา : สอนดี ทำดี มีคุณธรรมนำความรู้. นนทบุรี : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซนปรินติ้ง, 2551.

ไพศาล วิสาโล, พระ. วิถีสังคมไทยชุดที่ 4 ประชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2544.

_____. ศาสตร์และศิลป์แห่งการจัดการความดี ศึกษากรณีมูลนิธิพุทธอริย. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2550.

มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ. จิตอาสา คืออะไร. ประชาชาติธุรกิจ. ตอนที่ 38, 2550.

รุจิรา เตชางกูร. เอกสารประกอบการบรรยายวิชา PS 500 นโยบายสาธารณะ ครั้งที่ 46. กรุงเทพฯ : รามคำแหง, 2549.

วิรัตน์ คำศรีจันทร์. จิตสำนึกพลเมืองในบริบทสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.

ศูนย์คุณธรรม. “คุณธรรม,” วารสารคุณธรรม 2 (สิงหาคม) 7, 14-17, 2550.

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). ระบบการบริหารจัดการงานอาสาสมัคร. นนทบุรี : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซนปรินต์, 2551.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ.2550-2554. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินต์, 2549.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). อภิธานศัพท์ การประกันคุณภาพการศึกษา (OA Glossary). นครปฐม : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์ ฟลิทส์เซ็นเตอร์, 2553.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. มาตรฐานการศึกษาของชาติ. กรุงเทพฯ : สกศ, 2548.

สื่อพลัง. “จิตสำนึกสาธารณะเส้นทางสู่ประชาสังคม,” วารสารสื่อพลัง 7. (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 3-19, 2542.

สุชาดา จักรพิสุทธิ์. “จิตสำนึกสาธารณะ,” ศิลปวัฒนธรรม 22(9) : 22-23, 2544.

สุพจน์ ทรายแก้ว. “จิตสำนึกสาธารณะการก่อรูปและกระบวนการเสริมสร้าง,” วารสารเพชรบุรีวิทยาลัย 45-57, 2546.

สุวิมล ว่องวาณิช. โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

หฤทัย อาจปฐ. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ภาวะผู้นำ รูปแบบการดำเนินชีวิตและความสามารถในการเรียนรู้ตนเองกับการมีจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษาพยาบาลเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลศึกษา คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.